

**МАЛА ФІЛОЛОГІЧНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ / Уклали:
Скопненко О. І., Цимбалюк Т. В.**

К. : Довіра, 2007. — 478 с. : іл.

Українське суспільство на початку століття помітно потребує видань енциклопедичного та пізнавального спрямування. Поштовхом до цього стало активне впровадження в теле- і радіоефірній практиці популярних програм інтелектуального характеру, а також поява й активність на книжковому ринку різнопланової довідкової літератури. Одним із найактуальніших гуманітарних напрямів залишається філологія. «Мала філологічна енциклопедія», укладена О. І. Скопненком та Т. В. Цимбалюк, принаймні частково заповнює лакуну енциклопедичної літератури в цій галузі.

У матеріалі енциклопедії, а це близько 1000 статей, витримано виразну послідовність побудови словникових гасел заголовного слова (в алфавітному порядку), у квадратних дужках подано його походження з фіксацією мовою-оригіналу й українським тлумаченням, коротке чітке пояснення значення, у більшості випадків наводяться приклади. До того ж важливі терміни й поняття, якими послуговуються укладачі, коментуючи певне слово, виділені в тексті курсивом, що таким чином нагадує користувачеві про можливість скористатися енциклопедією для повнішого розкриття інформації. Цей тип висвітлення матеріалу дозволяє отримати у стислому вигляді доволі ґрунтовні систематизовані відомості з певного розділу філології. Наприклад: «**АВТОНІМ** (< грец. *autos* — сам і *опута* — ім'я, назва) — справжнє ім'я автора твору, який підписує власні твори *псевдонімом*. Напр.: *А. Панаса Мирного* — Панас Рудченко, *Лесі Українки* — Лариса Косач, *Олександра Олеся* — Олександр Кандиба» (с. 8); «**ПАРАЛІНГВІСТИКА** (< грец. *para* — коло, біля і *лінгвістика*) — 1. Розділ *мовознавства*, який вивчає немовні засоби, уключені в мовне повідомлення, що разом з *вербальними* засобами передають значеннєву інформацію. 2. Сукупність невербальних засобів, які беруть участь у *мовній комунікації* (міміка, поза, темп і тембр мови, тип написання літер і т. ін.)» (с. 290).

Особлива увага приділена в «Малій філологічній енциклопедії» джерелознавству, зокрема пам'яткам української мови, що є незаперечним філологічним і культурним надбанням нації і дозволяє досягнути потенційному користувачеві глибину й давність українства.

«Мала філологічна енциклопедія» відзначається добротним стилем, що відповідає всім вимогам енциклопедичного викладу матеріалу, об'єктивністю, точністю та стислістю. Проте трапляються поодинокі випадки, коли в текст енциклопедичної статті потрапляють, як нам здається, невиправдані загальні фрази, що не пропонують корисної інформації. Скажімо, у статті про Е. Андіївську читаємо: «Поетичні твори А. вирізняються лексичним багатством», хоч зрозуміло, що в літературній творчості будь-якого письменника, який потрапив до енциклопедії, незаперечним є це саме лексичне багатство. У той же час відсутня інформація про М. Драй-Хмару-лінгвіста, не зазначено псевдонім І. Огієнка — митрополит Іларіон, що ним підписані деякі з його філологічних праць. Аналізуючи поняття «інтимний» (с. 160), укладачі подають передусім його загальне тлумачення: «1. Глибокоособистий, потаємний; сердечний любовний. 2. Задуманий близький», яке можна знайти в будь-якому тлумачному словнику, і тільки потім долучають поняття «І. лірика», що, власне, має безпосередній стосунок до філології, хоч у статтях до лексем **посвята** (с. 324), **штамп** (с. 447) подаються тільки суто філологічні тлумачення. Побічні зауваги стосуються певної неоднорідності представлення прикладів. Зокрема, у статтях **лічилка** (с. 223) й **співанки** (с. 389) подаються цитати, а в близьких до них **коломийки** (с. 185) та **неблиця** (с. 259) вони відсутні; **п'ятивірш** (с. 347), **нона** (с. 269) ілюстровані прикладами, а в статті **октава** (с. 275) їх немає, тощо. Незначного редагування потребує, на нашу думку, стаття **ономатопоетичний**, що подається тільки як «звуконаслідувальний» і не пов'язується з поняттям ономатопоетики, що, зокрема, в енциклопедії «Українська мова» засвідчене як «галузь ономастики, що вивчає функціонування власних назв у художніх творах» (УМ, 405). Проте істотно це не впливає на загальну картину доцільності, упорядкованості, виваженості викладеної у філологічній енциклопедії інформації про українську мову, літературу, загальне мовознавство, словістику, перекладознавство, джерелознавство.

Слід відзначити, що деякі енциклопедичні статті подані на тлі інших розлогіше. Це передусім стосується мовознавчого матеріалу з діалектології та фонетики, а також літе-

ратурознавчого — з теорії строфіки. Але загалом така тенденція не порушує цілісності фахового видання і зумовлена, очевидно, не тільки особистим ставленням укладачів до згаданих питань філології, а й широким зацікавленням загалу цими ґрунтовними питаннями філологічної дисципліни.

До того ж більшість базових філологічних знань, крім широкої подачі в енциклопедії, структурована в цінних і скрупульозно оформлених додатках, що містять великий обсяг сконцентрованої інформації у вигляді карт («Карта говорів української мови») і таблиць. Це стосується викладу матеріалу «Генеалогічна класифікація мов» у Додатку № 1, де подано дані про мовні родини, їх групи, підгрупи, власне мови, включаючи мертві та основні діалекти; у таблиці № 2 «Соціолінгвістична класифікація мов», що базується на ґрунтовному науковому осмисленні цієї інформації в монографії О. Ткаченка «Українська мова і мовне життя світу» (К., 2004). У пригоді тим, хто вивчає українську мову, зокрема школярам і студентам, стануть таблиці, в яких представлено класифікацію приголосних фонем сучасної української літературної мови, артикуляційна схема наголошених голосних, таблиця клавісів дієслів у сучасній українській літературній мові. Також окремим додатком поінформовано користувачів енциклопедії про лауреатів Шевченківської премії в галузі

літератури та публіцистики. Коротку інформацію про кожного з них можна знайти на сторінках енциклопедії.

Відзначимо добротне поліграфічне оформлення видання. Це стосується вдалого підбору шрифтів, абзацних розміток між кожною з енциклопедичних статей, зовнішнє оформлення, включаючи форзац. Проте є, на жаль, і деякі технічні вади. Зокрема, непоганий підбір персоналій, яким присвячено у виданні окремі гасла, частково нівелюється через недоукомплектованість світлинами. Також трапляються коректорські недогляди, зокрема у статті про тремкі звуки (с. 417) у скороченні замість Т. з. подано Д. з. (очевидно, Д. — дрижачі). На окремі з них, наприклад, **північні наріччя** замість **північне наріччя**, **східнополтавський говір** замість **східнополіський говір** на форзаці, як і на деякі інші коректорські помилки, видавництво звертає увагу у спеціальному вкладиші.

Однак усі ці зауваження не впливають на культурну та інтелектуальну цінність праці, адже важливість і своєчасність «Малої філологічної енциклопедії», її науковість та широка інформативність свідчать про те, що довідник витримає ще не одне перевидання і послужить корисним підручником з філології для багатьох поколінь.

О. МИХАЛЬЧУК

Жайворонек В. В.

УКРАЇНЬСЬКА ЕТНОЛІНГВІСТИКА. НАРИСИ

К. : Довіра, 2007. — 262 с.

Дослідження законів організації ментальної та вербальної картин світу етносу й носія етнічної свідомості, діалектики переходу від світоглядної до мовно-когнітивної парадигми, мовно-концептуальних мереж «симфонічної особистості» (Л. Карсавін) етносу відбиває сучасні проблеми гуманітарного пізнання і тому посідає важливе місце серед сучасних проблем лінгвістичної філософії, етнолінгвістики, когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології, лінгвопрагматики, лінгвостилістики, етнопсихології. Сказане визначає вчасність появи монографії В. В. Жайворонка «Українська етнолінгвістика. Нариси». Це дослідження становить комплекс разом із його іншою фундаментальною працею «Знаки української етнокультури. Словник-довідник» (К., 2006. — 703 с.), де зафіксовано і протягом багатьох років наукової твор-

чості скрупульозно опрацьована українська лексика з етнокультурним змістом, яка відбиває історичну долю та світогляд українського народу.

Праця складається із вступного слова «Від автора», п'яти основних розділів, післямови та списку літератури.

Невеликі підрозділи «Від автора» і «Післямова» облямовують основний текст і подають світоглядні координати автора праці щодо основної проблематики книги: посилення на мовні заповіді І. Огієнка, коментар пропорційності відображення мовою фундаментальних категорій буття. Джерела формування психотипу носія української мови становлять ті концептуальні тези автора, з яких випливає впевненість, що не лише людина впливає на мову, але й мова формує особистість.